

Westerwijtwerd

De kampvechters van Westerwijtwerd: een strijd tussen goed en kwaad

Bij een restauratie van de kerk van Westerwijtwerd in 1897 viel er een groot stuk pleisterwerk naar beneden. Hierachter kwam een tekening tevoorschijn van twee mannen met zwaarden. Het is een wonderlijke tekening. De figuren zijn geharnast en hebben hun zwaard opgeheven, gereed voor een gevecht op leven en dood. De een wordt vergezeld van een gevaarlijke hond of kat, de ander heeft een draakachtig wezen aan zijn zijde. Wie zijn deze wonderlijke kampvechters? En waarom zijn ze op de kerkmuur van Westerwijtwerd geveerd? De tekening komt waarschijnlijk uit de veertiende eeuw, maar het soort wapens en de kleding van de strijders lijken uit de twaalfde eeuw afkomstig. Waarschijnlijk is het fresco dus gemaakt naar een twaalfde-eeuws voorbeeld. Misschien heeft een pentekening ten grondslag gelegen aan de afbeelding, of een miniatuur uit een verluchte bijbel.

Kampvechters in Westerwijtwerd

Friese krijgers

Beide krijgers hebben dezelfde opvallende haardracht: een korte pluk op het voorhoofd en de rest kortgeknipt of geschoren. Dit was de typische haardracht van Friese krijgers uit die tijd. Alleen adellijke Friezen mochten hun haar zo dragen en het was een belangrijk statussymbool. Hoe korter het haar, hoe hoger de krijger was in rang. Ook was het een symbool voor de afhankelijkheid van de Friezen. Alleen Friezen die geen trouw wilden zweren aan Karel de Grote mochten hun haar op deze wijze dragen. Groningers waren in die tijd ook Friezen en vielen onder het gebied Frisia Magna.

De kampvechters te paard

Het ontbreken van een feodale structuur in dit gebied betekende dat de Friezen niet hoefden te gehoorzamen aan een hoger gezag en dat er dus geen centraal bestuur bestond. Deze periode duurde tot het begin van de vijftiende eeuw, toen het machtsvacuüm door de stad Groningen werd opgevuld. Misschien was de typische uitdossing ook een toonbeeld van de Friese vrijheid? Wilde de kerk laten zien dat ze niet veel met de bisschop of ander gezag te maken had? In ieder geval past het beeld in de 'vetemaatschappij' die de Friese samenleving toen was. Adellijke geslachten betwisten elkaar en losten geschillen onderling op. Het kampgevecht was een gangbaar middel om onenigheid uit te vechten.

Gevecht van goed en kwaad

Een kampgevecht was ook een proef om godsoordeel. De winnaar had het recht aan zijn kant en dus Gods zegen. Op het vierde concilie van Lateranen (1215) was het de geestelijkheid verboden mee te werken deze praktijken, maar in de praktijk werd hier niet altijd gehoor aangegeven. Andere proeven om godsoordeel waren de kruisproef, de vuurproef of de waterproef. Bij de vuurproef werd de gedaagde gedwongen over hete kolen te lopen of een gloeiendhete staaf beet te pakken. Als de ontstane brandwonden goed zouden genezen, was de onschuld bewezen. De waterproef werd vaak gebruikt om hekserij te bewijzen. Als de verdachte bleef drijven, was hij of zij een heks. De kruisproef was een stuk onschuldiger. Beide partijen in een geschil moesten zo lang mogelijk in kruishouding blijven staan, dat wil zeggen met de armen omhoog. Wie het eerst de armen liet zakken, bekende schuld. In kerken komt de voorstelling van het kampgevecht vaker voor als voorbeeld van de strijd tussen goed en kwaad, een klassiek thema in de christelijke symboliek. Het lichamelijke gevecht staat dan symbool voor de geestelijke strijd van de mens. Vaak worden zulke voorstellingen vergezeld van beesten die het goede en kwade symboliseren.

Frescofragment Westerbijtwerd

Andere kampvechters

Ook in andere kerken in Groningen bevinden zich afbeeldingen van kampvechters op het plafond. Zo hebben ook de kerken van Den Andel, Woldendorp en Stedum fresco's van vechtende figuren. In Den Andel gaat het om twee vechtende ruiters, gezeten op een paard. De ene ruiter heeft de kleuren zwart/wit, terwijl de andere een rood/gele kleur heeft gekregen. Schuin tegenover deze riddervoorstelling staan twee mythische beesten afgebeeld, die sterk doen denken aan de dieren uit de afbeelding uit Westerbijtwerd.

De beesten staan met opgeheven klauwen tegenover elkaar. Het rechter dier is in rood uitgevoerd en heeft de kop van een katachtig wezen. Het linker dier heeft een spitsere snuit met hoorns en lijkt vleugels te hebben. Dit is waarschijnlijk de draak, het symbool voor het kwaad, terwijl het katachtige dier een panter zou kunnen zijn, zijn vijand en symbool voor het goede. De afbeelding uit Stedum is van een wat latere datum, het laatste kwart van de vijftiende eeuw. Op deze voorstelling zijn geen professionele strijders te zien, maar 'gewone' vechtende burgers die elkaar met korte zwaarden te lijf gaan. In de context van de andere afbeeldingen in de kerk, onder andere de zondeval, kan worden geconcludeerd dat het ook hier gaat om het uitbeelden van het gevecht tegen het kwaad.

Woldendorp

Vooral de kampvechters van Woldendorp hebben een opvallende gelijkenis met die van Westerwijtwerd. Zo hebben beide linker figuren een speer in de hand en is er op hun schild een speer afgeketst. Ook staat de rechterfiguur in dezelfde voorovergebogen houding. De haardracht is bij de krijgers van Woldendorp echter niet gelijk. Toch is het niet waarschijnlijk dat de afbeeldingen door dezelfde hand zijn gemaakt. Die uit Woldendorp is iets jonger en is met meer deskundigheid afgebeeld. Waarschijnlijker is het dat ze zijn overgeschilderd van hetzelfde voorbeeld, bijvoorbeeld een miniatuur. Op het fresco uit Woldendorp zijn echter geen dieren afgebeeld. Het kampvechtersthema was dus een veelvoorkomende afbeelding, die de kerkgangers moesten leren over de menselijke strijd tegen het kwaad en wijzen op hun eigen zonden. Als getuigen van een vetemaatschappij waarbij geschillen werden uitgevecht, staan ze symbool voor de eeuwige strijd van goed en kwaad.

